

Διδώ Σωτηρίου

Ματωμένα χώματα

Απόσπασμα από την αρχή του βιβλίου

Ως τα δεκάξι μου χρόνια παπούτσι δεν φόρεσα, μήτε καινούργιο ρούχο. Ο πατέρας μου μίαν έγνοια είχε, ν' αποκτήσει πολλά χωράφια, λιόδεντρα και συκοπερίβολα. Η μάνα μου έκανε δεκατέσσερις γέννες, μα της ζήσαν μόνο εφτά παιδιά κι από τούτα τα τέσσερα της τα φάγαν οι πόλεμοι.

Δε θυμούμαι να μου 'δωκε ποτέ ο πατέρας μου κανένα μεταλλίκι ν' αγοράσω σαν παιδί καραμέλα ή κουλούρι. Μια μέρα που ήταν να μεταλάβω μαζί με τα δυο μικρότερα αδέρφια μου, πήγαμε και του ζητήσαμε συγχώρεση, με την κρυφή ελπίδα πως θα 'βγαζε να μας δώσει κάτι. Κείνος όμως, σαν πήρε είδηση πως περιμέναμε λεφτά, αγρίεψε και γύρεψε να μας δείρει. Κινήσαμε τότες και πήγαμε να φιλήσουμε το χέρι των νουνών μας, μήπως κι έβγαινε από κει τίποτα. Όταν μας δώσαν από ένα γρόσι στον καθένα ξετρελαθήκαμε! Ο πιο μικρός, ο Σταμάτης, έτρεξε ίσια στο μπακάλικο του κυρ Θόδωρου, πού 'χε κάτι χρωματιστά κάντια, μεγάλα σαν λιθάρια και χόρτασε μ' αυτά τη λίμα του. Ο Γιώργης κι εγώ είχαμε άλλο μεράκι, λαχταρούσαμε να πιάσουμε παιχνίδι στο χέρι μας. Ο Γιώργης αγόρασε την πρώτη τρουμπέτα που του λάχε. Εγώ συγκράτησα τη βιασύνη μου, έψαχνα για το καλύτερο. Όταν πέτυχα ένα σταχτί τενεκεδένιο

ποντικάκι μ' ελατήριο, το άρπαξα και δε δίστασα να δώσω ολόκληρο το χαρτζιλίκι μου.

Γυρίσαμε στο σπίτι να κάνουμε το κομμάτι μας. Ο αδερφός μου κορδωμένος παράσταινε το σαλπιγκτή και δεν έλεγε να βγάλει την τσαμπούνα απ' το στόμα του. Εγώ έπεσα φαρδύς πλατύς χάμου, ακούμπησα προσεχτικά το ποντίκι στο πάτωμα, τράβηξα ένα λαστιχάκι από την κοιλιά του και σαν το είδα να τρέχει πέρα δώθε, άρχισα να ξεφωνίζω:

-Σαλεύει! Είναι ζωντανό!

Μαζεύτηκαν τα αδέλφια μου και κάναν σαν παλαβοί, ποιος θα πρωτοτραβήξει το ελατήριο να φέρει βόλτες το ποντίκι. Μεγαλύτερη συγκίνηση δεν ένιωσα σε όλα τα παιδικά μου χρόνια. Καθώς ήμασταν παραδομένοι στη γλύκα του παιχνιδιού, τσάκωσα με την άκρη του, ματιού την όψη του πατέρα να γίνεται σκληρή. «Τι νάχει πάλι» σκέφθηκα. Μα πριν βγάλω κρίση, άκουσα τη φουρκισμένη προσταγή του:

-Για εσείς ! Φέρτε μου να δω τούτα τα μαραφέτια. Δεν πρόκανε ν' αποσώσει το λόγο του, αρπάζω το ποντίκι, το χώνω προστατευτικά στον κόρφο μου και κατακυλώ πέντε - πέντε τα σκαλοπάτια του χαγιατιού. Ο αδερφός μου ο Γιώργης δε μ' ακολούθησε, θες γιατί δεν τόλμησε να εναντιωθεί, πλησίασε τον πατέρα, του παράδωσε την τρομπέτα κι έμεινε να τον κοιτάζει μ' ανοιχτά τρομαγμένε μάτια. Κείνος τη χούφτωσε, τη στράβωσε μέσα στην πετρωμένη παλάμη του κι απέ την πέταξε στο τζάκι.

-Να, λεχρίτες! Έκανε. Για να μάθετε να ξοδεύετε τον παρά σας σε τέτοια παλιοπράματα. Χάθηκε ν' αγοράστε μπρέ, κάνα τετράδιο, κάνα μολύβι;

Ήταν η πρώτη φορά που αντικρίστικα με την τύφλωση της εξουσίας κι αναστατώθηκα. Που να 'ξερα πως σ' ολόκληρο το βίο μου μ' αυτήνα θ' αντιπάλευα...

Η μάνα μου ήταν τρυφερή και υπομονετική γυναίκα. Η κακοτροπιά του άντρα της δεν την έκανε να στέκει πάντα σουζα, με τον καλό λόγο και το χαμόγελο στ' αχείλι: «Στον αράθυμο τον άντρα, έλεγε, σα δεν εναντιώνεσαι τον έχεις σκλάβο». Τώρα τι σόι σκλάβο είχε τον πατέρα, μονάχα κείνη το 'ξερε που έκανε μαζί του ένα λόχο παιδιά.

Ωστόσο μια φορά, μια και μοναδική, του εναντιώθηκε. Τον είδε να με χτυπάει με τόση μανία, που το αίμα έτρεχε βρύση από τη μύτη και το στόμα

μου. Τότες μπήκε στη μέση, άνοιξε τα χέρια της σαν φτερούγες και με δακρυσμένα μάτια του είπε τρομαγμένη:

-Άμοιρε, θα το χαλάσεις το σπλάχνο σου!

Αιτία του άγριου ξυλοδαρμού ήταν ένα μεταλλίκι. Μου το είχε δώσει ο πατέρας για να πάω στον μπακάλη ν' αγοράσω αλάτι. Ήξερα τι με περίμενε αν το 'χανα, γι' αυτό και το κράταγα σφιχτά στην ιδρωμένη μου παλάμη. Οπότεν στο δρόμο, να και πέφτω μπροστά σ' ένα γύφτο με μια μαϊμού, μια κοκκινόκολλη, ξύπνια σουσουραδίτσα, που παράσταινε πότε το δάσκαλο, πότε τη δεσποινίδα και πότε το φαρμακοτρίφτη. Ήταν πολύ, πάρα πολύ αστεία. Κόσμος είχε κάνει κύκλο γύρω της και χάζευε. Την ώρα της πλερωμής οι περισσότεροι σκορπίσανε. Ήρθε τότες η μαϊμού, στάθηκε μπροστά μου μ' απλωμένο το ντέφι. Τα μάτια μας αντάμωσαν. Δε βάσταξα, ξέσφισε η χούφτα μου από μόνη της και τίγκ, τάγκ,τόγκ, κύλησε μέσα στο ντέφι το μεταλλίκι μου.

Όταν γύρισα στο σπίτι μ' αδειανά τα χέρια δεν είπα την αλήθεια, είπα μονάχα πως έχασα τα λεφτά. Αυτό ήταν. Είδα τον πατέρα μου ν' αγριεύει τόσο, που τρόμαξα κι έδωσα ένα σάλτο από το ανώι και βρέθηκα κάτω στο δρόμο με κίνδυνο να σκοτωθώ. Όμως ούτε και αυτή η πράξη της απελπισίας μου δεν τον συνέφερε. Με κυνήγησε, κι όταν με τσάκωσε ένας γείτονας ο Χαμπέρογλου, και με παρέδωκε, άρχισε να με χτυπάει όπου έβρισκε. Από κείνη την ημέρα, όσες φορές έβλεπα οργισμένο τον πατέρα, να άνοιγα τα καλομοπόδαρά μου και κατουριόμουνα. Κι όμως ήρθε εποχή που του τα συγχώρεσα όλα τούτα τα φερσίματά του. Μονάχα κεινού του ξενού, του Χαμπέρογλου, την επέμβαση ούτε την κατάλαβα ούτε και τη συχώρεσα ποτέ.

Στο σπίτι δύο εξουσίες υπολογίζαμε όλοι: του Θεού και του πατέρα, γιατί μ' αυτές είχαμε δέσει την ύπαρξή μας. Τη μάνα μας τήνε βλέπαμε σαν το σκεπασμένο ήλιο, που τονε μαντεύεις, μα οι αχτίδες του δε φτάνουνε ίσαμε σένα να σε ζεστάνουνε. Τη μάνα μας τήνε βλέπαμε σαν το σκεπασμένο ήλιο, που τονέ μαντεύεις, μα οι αχτίδες του δε φτάνουνε ίσαμε σένα να σε ζεστάνουνε. Ποτέ της δεν έβρισκε καιρό να μας χαϊδέψει, να μας πάρει στα γόνατά της και να μας πει ένα παραμύθι. Ξύπναγε ολοχρονίς χαράματα, άναβε φωτιά, έστηνε τσουκάλι, να προκάνει τόσα στόματα. Ύστερα είχε

πάντα στην κούνια κ' ένα μυξάρικο να τσιρίζει. Είχε να φροντίσει τα ζωντανά, να βάλει σκάφη, να ζυμώσει, να πλύνει, να γυροφέρει το νοικοκυριό, να πιάσει βελόνι· όλο το χωριό μιλούσε για την πάστρα και τη νοικοκυροσύνη της.

Η αλήθεια είναι πως και το γέρο μου τον σέβονταν ο κόσμος, γιατί κρατούσε λόγο, ήταν τίμιος στο αλισβερίσι, φιλόξενος και προκομμένος. Τόνε σήκωνε πολύ κ' η αρχοντοκαμωσιά του, ψηλόλιγνος καθώς ήτανε και σγουρομάλλης, με βαθιά γαλάζια μάτια και στρωτά γερά δόντια, που τα πήρε ατόφια στον τάφο του. Για τούτο και καμάρωνε όταν οι γειτόνισσες λέγανε στη μάνα μου: «Ο γιος σου, ο Μανώλης, είναι φτυστός ο μπάρμπα Δημητρός».

Νύχτα, με τ' άστρα σηκωνόταν ο πατέρας απ' το γιατάκι του. Πρωτόβαζε τη φέσα του κι απέ την τσόχινη βράκα του, τα τουζλούκια και τα ποδήματά του. (Κάλτσες δε φορούσε· έλεγε πως τον στενοχωρούσανε και τον βλάφτανε στην υγείά του). Νιβόταν με θόρυβο. Έκανε το σταυρό του μπρος στα κονίσματα. Καψάλιζε λίγο σταρένιο ψωμί στη θράκα, το βουτούσε στο μπρούσκο και το 'κανε κρασοψυχιά, έτρωγε και καμιάν ελιά, φτούσε το κουκούτσι και λίγες βρισιές μαζί για το γούρι και ξεκινούσε στητός κι ανάλαφρος για τα χτήματα.

Δούλευε δεκάξη με δεκαοχτώ ώρες δίχως να ξαποστάσει. Σήκωνε μοναχός του γομάρια εξήντα εβδομήντα οκάδες, μα ποτέ δεν τον άκουγες να βαρυγκομήσει. Η τσάπα και τ' αλέτρι γίνονταν υπάκουα στο χέρι του. Τα ζωντανά τον τρέμανε και τον αγαπούσανε συνάμα, γιατί τα φρόντιζε περισσότερο απ' όσο φρόντιζε εμάς.

Με το σούρουπο γύριζε στο σπίτι δίχως να σταθεί σε καφενέ. Έπιανε το μπουκάλι το ρακί, κατέβαζε κάμποσες γερές ρουφηξιές, έτρωγε το φαί που του φύλαγε η μάνα. Κατά την περίπτωση έδερνε δυο τρεις από μας κ' έπεφτε μπαϊλντισμένος στον ύπνο, να ρουχαλίζει και να τρέμει ο τόπος.

Κουβέντα δεν τού 'παιρνες ούτε Κυριακή ούτε χρονιαρά μέρα. Κανένας μας δεν τολμούσε να μιλήσει μπροστά του· είχαμε μάθει να τα λέμε όλα με τα μάτια, τους θυμούς, το παράπονο, τις πονηριές ή τις χαρές μας. Μόνο σαν τύχαινε να βρίσκεται στα κέφια του, Κυριακή, που καθόμαστε ολόκληρη η φαμελιά σε τραπέζι, τότες τ' άρεζε να σηκώνει εμένα που μ' έβλεπε πάντα

σαν τον γραμματιζούμενο του σπιτιού, να λέω το «Πάτερ ημών». Δεν καταλάβαινα γρι απ' ό,τι έλεγε τούτη η προσευχή και μια μέρα είπα στη μάνα μου:

—Το «Πατ» μπρε μάνα, ξέρω τι θα πει. Μα κείνο τα «ερημών» με μπερδεύει...

[πηγή: Διδώ Σωτηρίου, *Ματωμένα χώματα. Μυθιστόρημα*, Κέδρος, Αθήνα 2003 (80η έκδ.), σ. 11-16]

Αντιγραφή από <http://didosotiriou.blogspot.gr/>

.....

«Αχ ο τρόμος! Όποια γλώσσα κι αν μιλάς, λόγια δε θα βρεις να τόνε περιγράψεις... Τσαλαπατά την ανθρωπιά... Ο τρόμος ξεπερνάει το θάνατο. Δε φοβάσαι το θάνατο, φοβάσαι τον τρόμο. Ο τρόμος έχει τώρα το πρόσταγμα...» Τα ματωμένα χώματα - Διδώ Σωτηρίου, η συγγραφέας που έγραφε αυτά που «έζησε στο πετσί της», γεννήθηκε σαν σήμερα το 1909

"Το τούρκικο ιππικό περνούσε καμαρωτό από την παραλία. Κανείς δεν έβγαλε τσιμουδιά. Και τα μωρά κερύσανε.

Μόνο μια πολύ ψιλή παιδική φωνούλα ρώτηξε: "Τι θα μάς κάνουνε οι Τούρκοι; Τι θα μας κάνουνε;"

Αυτή 'ταν ολουνών η αγωνία, μα κανείς δεν τήν εξεστόμιζε. Από μερικά μπαλκόνια ξένων σπιτιών ακούστηκαν αδύναμα παλαμάκια και «γιασασίν».

Σαν τέλειωσε ή παρέλαση, έγινε νεκρική ησυχία. Η δικιά μας μαούνα ήταν η τελευταία απ' τις εξήντα και βρισκότανε σιμά στην ξηρά. Σε λίγο ακούστηκε τελάλης. -Μπρε σεις, τι λέει; -Λέει, νά βγει ο κόσμος και νά πάει στις δουλειές του δίχως νά φοβάται. Κανένας δε θα κακοπάθει.

-Μπορεί η νίκη νά μερώνει τσ' ανθρώπους, είπε η μάνα μου .

-Οι Μεγάλες Δυνάμεις δώκανε εντολή νά μην ανοίξει ρουθούνι χριστιανικό.

-Αυτή 'ναι η αλήθεια. Φτάνει το αίμα. Τί τα γενιτσαριά θα 'χουμε;

-Τόσοι στόλοι! Τόσα βασιλικά για τα μάτια ηθαρρέψατε πως στέκουνε δω χάμου ;

Ο αδερφός μου ο Κώστας με πλησίασε όλο χαμόγελα και φουσκώνοντας σαν διάνος, μού 'πε ειρωνικά: -

Τί γνώμη έχεις τώρα, Μανωλάκη, για το χτήμα π' αγόρασα; Έκανα καλά ή με πέρασε κορόιδο ο μπάρμπα-Θόδωρος;

Ήμουνα τόσο χαρούμενος πού θα του συγχωρούσα χίλιες τόσες κακοκεφαλιές κι άλλες τόσες ειρωνείες. Όλοι στη μαούνα γινήκαμε τώρα μιά παρέα. Βγάλαμε ό,τι φαγώσιμο είχαμε, παστά, αυγά, κονσέρβες. Αρχίσαμε τα τραταμέντα και τις τσιρεμόνιες. Ξάφνου, μέσα στη γενική χαρά, ακούστηκε μια φωνή κι ύστερα πολλές μαζί:

-Φωτιά! Φωτιά ! -Βάλαν φωτιά στη Σμύρνη!

Πεταχτήκαμε ορθοί. Κοκκινόμαυρες φλόγες τινάζονταν στον ουρανό, χοροπηδηχτές. - Είναι κατά την Αρμενογειτονιά.

- Κατά κει φαίνεται νά 'ναι.

- Πάλι οι Αρμεναίοι θα τα πλερώσουνε!

-Αποκλείεται να κάψουνε ολόκληρη τη Σμύρνη. Ποιό συμφέρον έχουνε; Αφού έγινε πια δική τους...

Ποιο συμφέρον είχαμε μεις που καίγαμε τα τουρκοχώρια στην υποχώρηση; Η φωτιά απλωνόταν παντού. Ντουμάνιασε ο ουρανός. Μαύρα σύγνεφα ανηφορίζανε και μπερδευτότανε το 'να με τ' άλλο. Κόσμος, εκατοντάδες χιλιάδες κόσμος, τρελός από φόβο, αρχίνησε νά τρέχει απ' όλα τα στενοσόκακα και τούς βερχανέδες και να ξεχύνεται στην παραλία σαν μαύρο ποτάμι.

-Σφαγή ! Σφαγή !

-Παναγιά, βοήθα!

-Προφτάστε. Σώστε μας!

Η μάζα πυκνώνει, δεν ξεχωρίζεις ανθρώπους, μα ένα μαύρο ποτάμι που κουιέται πέρα δώθε απελπισμένα, δίχως να μπορεί να σταθεί ούτε να

προχωρήσει. Μπρος Θάλασσα, πίσω φωτιά και σφαγή! Ένας αχός κατακυλάει από τα βάθη της πολιτείας και σπέρνει τον πανικό.

-Τούρκοι! -Τσέτες... Μας σφάζουνε!

Η Θάλασσα δεν είναι πια εμπόδιο. Χιλιάδες άνθρωποι πέφτουνε και πνίγονται. Τα κορμιά σκεπάζουνε τα νερά σαν νά 'ναι μόλος. Οι δρόμοι γεμίζουνε κι αδειάζουνε και ξαναγεμίζουνε. Νέοι, γέροι, γυναίκες, παιδιά ποδοπατιούνται, στριμώχνονται, λιποθυμούνε, ξεψυχούνε. Τούς τρελαίνουν οι χαντζάρες, οι ξιφολόγχες, οι σφαίρες των τσέτηδων!

-Βούρ, κεραταλάρ!

Το βράδυ το μονοφώνι κορυφώνεται. Η σφαγή δε σταματά. Μόνο όταν τα πλοία ρίχνουνε προβολείς γίνεται μια πρόσκαιρη ησυχία. Μερικοί που καταφέρανε να φτάσουνε ζωντανοί ίσαμε τη μαούνα, μας ιστορούνε το τι γίνεται όξω, στις γειτονιές. Οι τσέτες του Μπεχλιβάν και οι στρατιώτες τού Νουρεντίν τρώνε ανθρώπινο κρέας. Σπάζουνε, πλιατσικολογούνε σπίτια και μαγαζιά. Όπου βρούνε ζωντανούς, τούς τραβούνε όξω και τούς βασανίζουνε. Σταυρώνουνε παπάδες στις εκκλησιές, ξαπλώνουνε μισοπεθαμένα κορίτσια κι αγόρια πάνω στις Άγιες Τράπεζες και τ' ατιμάζουνε. Απ' τον Αι-Κωνσταντίνο και το Ταραγάτς ίσαμε το Μπαλτσόβα το τούρκικο μαχαίρι θερίζει.

Αχ, γκρέμισε ο κόσμος μας! Γκρέμισε ή Σμύρνη μας! Γκρέμισε ή ζωή μας! Η καρδιά, τρομαγμένο πουλί, δεν ξέρει πού να κρυφτεί. Ο τρόμος, ένας ανελέητος καταλύτης άδραξε στα νύχια του κείνο το πλήθος και το αλάλιασε. Ο τρόμος ξεπερνάει το θάνατο. Δε φοβάσαι το θάνατο, φοβάσαι τον τρόμο. Ο τρόμος έχει τώρα το πρόσταγμα. Τσαλαπατά την ανθρωπιά. Αρχίζει από το ρούχο και φτάνει ίσαμε την καρδιά. Λέει: Γονάτισε, γκισούρη! Και γονατίζει. Ξεγυμνώσου Και ξεγυμνώνεται. Άνοιξε τα σκέλια σου! Και τ' ανοίγει. Χόρεψε! Και χορεύει. Φτύσε την τιμή σου και την πατρίδα σου! Και φτύνει. Απαρνήσου την πίστη σου! Και την απαρνιέται. Αχ ο τρόμος! Όποια γλώσσα κι αν μιλάς, λόγια δε θα βρεις να τόνε περιγράψεις. Τι κάνουν, λοιπόν, οι προστάτες μας; Τι κάνουν οι ναυάρχοι με τα χρυσά σιρίτια, οι διπλωμάτες κι οι πρόξενοι τής Αντάντ! Στήσανε κινηματογραφικές μηχανές στα καράβια τους και τραβούσανε ταινίες τη σφαγή και τον ξολοθρεμό μας!

Μέσα στα πολεμικά οι μπάντες τους παίζανε εμβατήρια και τραγούδια τής χαράς για να μη φτάνουν ίσαμε τ' αφτιά των πληρωμάτων οι κραυγές της οδύνης και οι επικλήσεις του κόσμου. Και να ξέρει κανείς πώς μια, μόνο μια κανονιά, μια διαταγή, έφτανε για να διαλύσει όλα κείνα τα μαινόμενα στίφη. Κι η κανονιά δε ρίχτηκε κι η εντολή δε δόθηκε!"